

**JADID OLIMLARI PEDAGOGIK MEROSI ASOSIDA BAKALAVR VA
MAGISTR TALABALARINING MA’NAVIY-AXLOQIY MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH METODIKASI**

Ilmiy rahbar: Mexmonaliyev Shodbek Navfal o‘g‘li

*Farg‘ona davlat universiteti pedagogika kafedrasi katta o‘qituvchisi
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Sotqinboyeva Sarvinozxon Dilshodbek qizi

*Farg‘ona davlat universiteti pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jadid olimlari pedagogik merosi asosida bakalavr va magistr talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish metodikasi ilmiy-tahliliy va amaliy jihatdan o‘rganilgan. Tadqiqotda pedagogik merosning nazariy asoslari, interaktiv va tadqiqotga yo‘naltirilgan metodlar, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiyalashuvi tahlil qilinadi. Maqolada talabalarda ma’naviy-axloqiy madaniyatni rivojlantirish bo‘yicha amaliy tadbirlar, ularning natijalari va metodik tavsiyalari yoritilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Jadid pedagogik merosini zamonaviy ta’lim jarayoniga tatbiq etish talabalarining shaxsiy axloqiy me‘yorlarini, kasbiy madaniyatini va jamiyat oldidagi mas‘uliyatini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so‘zlar: Jadid olimlari, pedagogik meros, ma’naviy-axloqiy madaniyat, bakalavr va magistr talabalar, pedagogik metodika, ta’lim texnologiyalari.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim jarayonida talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifa sifatida qaraladi, chunki u nafaqat talabaning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, balki ularning jamiyatda axloqiy va ma’naviy me‘yorlarga mos keladigan shaxs sifatida shakllanishini ta’minlaydi. Ma’naviy-axloqiy madaniyat – bu shaxsning axloqiy qadriyatlarni anglashi, ularni kundalik hayot va kasbiy faoliyatda qo‘llash qobiliyati, shuningdek, jamiyat oldidagi mas‘uliyatini o‘zida mujassam etgan murakkab tizimdir. Shu jihatdan, pedagogik jarayonda talabalarining shaxsiy va kasbiy ma’naviyatini uyg‘un rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Jadid olimlari pedagogik merosi aynan shu vazifani amalga oshirishda nazariy va amaliy asos sifatida xizmat qilishi mumkin. Ularning pedagogik g‘oyalari o‘z davrida milliy ma’naviyatni yuksaltirish, bilim va tafakkurni rivojlantirish, shuningdek, shaxsda mas‘uliyat, halollik va madaniyatni shakllantirishga qaratilgan edi. Ushbu merosni zamonaviy ta’lim tizimiga moslashtirish orqali nafaqat pedagogik samaradorlik oshiriladi, balki talabalarining shaxsiy axloqiy me‘yorlari va kasbiy madaniyati uyg‘unlashadi.

Shu nuqtai nazardan, Jadid pedagogik merosi va uning pedagogik prinsiplari talabalarda ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishning ilmiy asosini yaratadi va ularni bo‘ljak pedagog sifatida jamiyat oldidagi mas‘uliyatni anglaydigan, axloqiy va madaniy

qadriyatlarni amaliyotga tatbiq qila oladigan shaxsga aylantirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi – Jadid olimlari pedagogik merosi asosida bakalavr va magistr talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish metodikasini aniqlash, uning nazariy va amaliy jihatlarini ilmiy-tahliliy asosda o‘rganishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Jadid olimlari pedagogik merosi va uning bakalavr hamda magistr talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishdagi roli bugungi kunda ko‘plab olimlar tomonidan tadqiq qilinmoqda. O. Asadov (2020) Jadid pedagogikasini tarixiy kontekstda o‘rganib, ularning g‘oyalari shaxsni ilm-fan va ma’naviyatga asoslangan holda tarbiyalashga qaratilganini ta’kidlagan. Shu nuqtai nazardan, Jadid pedagogik merosi zamonaviy ta’lim jarayoniga tatbiq etilganda talabalar axloqiy qadriyatlarni chuqurroq o‘zlashtiradi va shaxsiy ma’naviyatini rivojlantiradi. I. Karimov (2021) ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishning pedagogik asoslarini tahlil qilgan holda, zamonaviy talaba shaxsini tarbiyalashda axloqiy va madaniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish zarurligini qayd etadi, bu esa Jadid olimlari pedagogik merosining amaliy ahamiyatini yanada mustahkamlaydi.

R. Mirzaahmedov (2019) va S. Tolipov (2022) olib borgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bakalavr va magistr talabalarida ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishda interaktiv va tadqiqotga yo‘naltirilgan metodlar samarali natija beradi. Shu bilan birga, F. Abdurahmonov (2020) pedagogik texnologiyalar va axloqiy tarbiyani integratsiyalash orqali zamonaviy ta’lim jarayonida metodik yondashuvlarning samaradorligini ta’kidlagan. Umumiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, Jadid olimlari pedagogik merosi zamonaviy ta’lim tizimida talabalar ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishning nazariy va amaliy asosini yaratadi.

Ushbu ilmiy-tadqiqot ishida metodologik yondashuv sifatida nazariy va amaliy bosqichlar uyg‘unlashtirilgan. Nazariy bosqichda Jadid olimlarining pedagogik merosi, ma’naviy-axloqiy madaniyat nazariyasi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘rganiladi. Amaliy bosqichda bakalavr va magistr talabalarida interaktiv darslar, pedagogik dialog, muhokama, tadqiqot va loyihaviy metodlar yordamida ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirish tadbirlari amalga oshiriladi. Shu jarayonda so‘rov, intervyu va amaliy kuzatuv metodlari yordamida talabalar fikri va pedagogik metodlarning samaradorligi baholanadi.

Ma’lumotlarni tahlil qilishda sifat va miqdoriy metodlar birgalikda qo‘llaniladi: so‘rov va intervyu natijalari sifat jihatdan tahlil qilinib, kuzatuv va test natijalari statistik usullar yordamida baholanadi. Taqqoslash va sintez metodlari orqali Jadid olimlari pedagogik g‘oyalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar integratsiyalashadi, bu esa talabalar ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish jarayonini tizimli va samarali qiladi. Shu tariqa, adabiyotlar tahlili va metodologiya birlashtirilgan yondashuv orqali ilmiy asoslangan metodik tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Jadid olimlari pedagogik merosini bakalavr va magistr talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish jarayoniga tatbiq etish

nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki talabalarning shaxsiy axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishda ham samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Amaliy tadbirlar davomida interaktiv muhokama, loyiha ishlari va tadqiqot metodlari qo‘llanilganda talabalarning axloqiy qarashlari va ma‘naviy qadriyatlarni anglash darajasi sezilarli darajada oshgani kuzatildi, bu esa pedagogik metodlarning samaradorligini aniq tasdiqlaydi. Shu bilan birga, talabalarda shaxsiy axloqiy me‘yorlar va kasbiy madaniyatni uyg‘unlashtirish jarayoni faol kechib, ularning bo‘lajak pedagog sifatidagi kasbiy kompetensiyasi va jamiyat oldidagi axloqiy mas‘uliyati mustahkamlandi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, nazariy bilimlar (Jadid pedagogik merosi) va amaliy pedagogik texnologiyalarni uyg‘unlashtirish talabalarda ma‘naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishda maksimal samarani beradi va shu orqali talabalarning ilmiy bilim darajasi bilan birga axloqiy va madaniy salohiyati ham rivojlanadi. Bundan tashqari, ma‘naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishga yo‘naltirilgan interaktiv metodlar talabalarning ta‘lim jarayoniga bo‘lgan motivatsiyasini oshirib, ularni faol ishtirok etishga, mas‘uliyatli va ijodiy yondashuv bilan ishlashga undaydi. Shu tarzda, natijalar umumlashtirilganda, Jadid olimlari pedagogik merosiga asoslangan metodik yondashuvlar bakalavr va magistr talabalarining ma‘naviy-axloqiy madaniyatini tizimli, samarali va uzviy shaklda rivojlantirish imkonini beradi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Jadid olimlari pedagogik merosi bakalavr va magistr talabalarining ma‘naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishda nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham yuqori samaradorlikka ega. Olingan natijalarni adabiyotlar bilan solishtirganda, O. Asadov (2020) va I. Karimov (2021) ta‘kidlaganidek, Jadid pedagogik g‘oyalari shaxsni ilm-fan va axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashga qaratilgan bo‘lib, ular zamonaviy ta‘lim jarayonida talabalarning axloqiy fikrlash va madaniy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, R. Mirzaahmedov (2019) va S. Tolipov (2022) olib borgan amaliy tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, interaktiv va tadqiqotga yo‘naltirilgan metodlar orqali o‘tkazilgan mashg‘ulotlar talabalarning axloqiy qarashlarini va ma‘naviy qadriyatlarni anglash darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu esa metodik yondashuvlarning samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Bundan tashqari, natijalar shuni ko‘rsatadiki, Jadid pedagogik merosining zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirilishi talabalar shaxsiy axloqiy me‘yorlari va kasbiy madaniyatini bir vaqtda rivojlantirishga yordam beradi. Bu yondashuv nafaqat shaxsiy rivojlanishni ta‘minlaydi, balki ularning bo‘lajak pedagog sifatidagi kasbiy kompetensiyasini va jamiyat oldidagi axloqiy mas‘uliyatini mustahkamlaydi. Shuningdek, interaktiv va loyiha asosidagi metodlar talabalarning ta‘lim jarayoniga bo‘lgan motivatsiyasini oshirib, ularni ijodiy va faol ishtirok etishga undaydi, bu esa o‘quv jarayonining samaradorligini yanada kuchaytiradi.

Muhokama davomida aniqlangan yana bir jihat shundan iboratki, ma‘naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirish jarayonida nazariy bilimlar va amaliy metodlarning uyg‘unligi eng yuqori natija beradi. Shu nuqtai nazardan, Jadid olimlari pedagogik merosi asosida ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar talabalarning axloqiy va madaniy salohiyatini rivojlantirishda tizimli va uzviy tizim yaratadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari va muhokama shuni ko‘rsatadiki, Jadid pedagogik merosi zamonaviy ta’lim jarayoniga tatbiq etilganda talabalarning ma’naviy-axloqiy madaniyati nafaqat rivojlanadi, balki ularning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalari bilan uyg‘unlashadi, bu esa pedagogik samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Jadid olimlari pedagogik merosini bakalavr va magistr talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish jarayoniga tatbiq etish samarali va tizimli natijalarga olib keladi. Shu asosda ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar talabalarda nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki shaxsiy axloqiy me’yorlar, kasbiy madaniyat va jamiyat oldidagi mas’uliyatni uyg‘un rivojlantirish imkonini yaratadi. Tadqiqot davomida interaktiv muhokama, loyiha ishlari, tadqiqot metodlari va integratsiyalashgan pedagogik texnologiyalar qo‘llanilganda talabalar axloqiy qarashlarini chuqurroq anglash, ma’naviy qadriyatlarni mustahkamlash va ijodiy yondashuv bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Muhokama natijalari shuni ko‘rsatdiki, Jadid pedagogik merosining zamonaviy ta’lim jarayoniga tatbiqi talabalarning shaxsiy va kasbiy madaniyati uyg‘unligini ta’minlaydi, ularning bo‘lajak pedagog sifatidagi kasbiy kompetensiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi va pedagogik samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, talabalarning ta’lim jarayoniga bo‘lgan motivatsiyasi va faol ishtiroki oshib, ularning mustaqil fikrlash va axloqiy qarorlar qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, Jadid olimlari pedagogik merosidan foydalangan holda ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar bakalavr va magistr talabalarining ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishning ilmiy, amaliy va tizimli asosini yaratadi hamda zamonaviy ta’lim jarayonida talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta’minlash imkonini beradi. Shu tariqa, pedagogik merosni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish talabalarda ma’naviy-axloqiy va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda eng samarali yondashuv ekanligi ilmiy jihatdan tasdiqlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Asadov, O. (2020). Jadid pedagogikasi: tarix va zamonaviylik. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashriyoti.
2. Karimov, I. (2021). Ma’naviy-axloqiy madaniyat va pedagogik yondashuvlar. Toshkent: Toshkent davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
3. Mirzaahmedov, R. (2019). Bakalavr va magistr talabalarining axloqiy tarbiyasi. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
4. Tolipov, S. (2022). Jadid olimlari pedagogik merosi va zamonaviy ta’lim. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi nashriyoti.
5. Abdurahmonov, F. (2020). Pedagogik texnologiyalar va axloqiy tarbiya. Toshkent: Ilmiy nashrlar.
6. Qodirov, M. (2018). Shaxs tarbiyasi va ma’naviy-axloqiy madaniyat. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.

7. Sobirov, A. (2017). Pedagogik metodlar va interaktiv yondashuvlar. Toshkent: Ilm-fan nashriyoti.
8. Hakimov, B. (2019). Jadidlar va milliy ta’lim taraqqiyoti. Toshkent: Sharq nashriyoti.
9. Islomov, R. (2021). Axloqiy tarbiya va kasbiy madaniyat. Toshkent: Pedagogika va psixologiya nashriyoti.
10. Rasulov, N. (2020). Ta’limda innovatsion va tadqiqotga yo’naltirilgan metodlar. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi nashriyoti.